

Asia: VN/10855/2024

Luonnos hallituksen esityksestä eduskunnalle sähköisestä tunnistamisesta, luottamuspalveluista ja eurooppalaisesta digitaalisesta identiteetistä annettua EU:n asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Huomiot rajat ylittävän sähköisen tunnistamisen, sähköisten luottamuspalvelujen ja eurooppalaisen digitaalisen identiteetin kansallisesta sääntelystä:

Kehitysvammaisten Tukiliitto on valtakunnallinen jäsenyhdistystensä muodostama ihmisoikeus- ja kansalaisjärjestö, jonka kohderyhmään kuuluvat apua ja tukea asioiden ymmärtämiseen, oppimiseen ja arjen toimintoihin tarvitsevat ennen aikuisikää vammautuneet henkilöt sekä heidän perheensä ja muut läheisensä. Otamme kantaa esitykseen kohderyhmämme näkökulmasta.

Monille kehitysvammaisille ja vastaavan syyn vuoksi tukea tarvitseville ihmisille on tällä hetkellä erittäin vaikeaa saada käyttöönsä vahvan sähköisen tunnistautumisen välinettä, mikä estää heiltä sähköisen asiointin esim. viranomaispalveluissa yhdenvertaisesti muiden ihmisten kanssa. Pankit usein kieltäytyvät myöntämästä verkkopankkitunnuksia ihmisille, jotka vamman vuoksi voivat tarvita toisen henkilön apua niiden käyttämiseen, vaikka luottolaitostoiminnasta annetun lain perusteluissa (HE 123/2016 vp, s. 33) on katsottu, että niiden tulisi tarvittaessa mukautuksena hyväksyä avustajan käyttö peruspankkipalveluita käytettäessä. Mobiilivarmenteen käyttöönotto puolestaan vaatii nykyään sitä, että henkilö tunnistautuu käyttäen vahvan sähköisen tunnistautumisen välinettä. Tämä tarkoittaa, että monelle kehitysvammaiselle ihmiselle ainoa helposti saatavissa oleva vahvan sähköisen tunnistautumisen väline on henkilökorttiin liitetty kansalaisvarmenne, jonka hankkimisesta ja käyttämisestä aiheutuu kuitenkin ylimääräisiä kustannuksia (kustannukset henkilökortin ja lukijan hankkimisesta), ja joka ei myöskään ole yhtä laajasti käytettävissä erityisesti yksityisissä palveluissa kuin pankkitunnuks tai mobiilivarmenne. Käyntiasiointivaihtoehto - joka tulee viranomaisten palveluissa olla aina jatkossakin käytettävissä - on usein käytännössä vaikeammin toteutettavissa ja voi tulla myös kalliimmaksi kuin saman asian hoitaminen sähköisesti, mikä on erityisen ongelmallista siksi, että aikuisista kehitysvammaisista ihmisistä suuri valtaosa on vähävaraisia ja pienituloisia takuueläkeläisiä. Yhteiskunnan digitalisoituminen sulkee heitä ulkopuolelle ja heikentää heidän osallisuuttaan.

Suomea sitova YK:n vammaissopimus (erit. 2 ja 5 artiklat) edellyttää vamman vuoksi tarvittavien kohtuullisten mukautusten tekemistä. Yhdenvertaisuuslain 15 §:n mukaisesti palveluntarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa saada yleisesti tarjolla olevia palveluita, ja viranomaisen on vastaavasti tehtävä tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa käyttää viranomaisen palveluita. Tarvittaessa toisen henkilön tuella asioimisen sallimista edellyttää myös YK:n vammaissopimuksen 12.3 artikla, jonka mukaan sopimuspuolten tulee toteuttaa asianmukaiset toimet järjestääkseen vammaisten henkilöiden saataville tuen, jota he mahdollisesti tarvitsevat oikeudellista kelpoisuuttaan käyttäessään.

Tukiliitto pitää erittäin kannatettavana, että nykyisten huonosti kohderyhmämme ihmisten käytettävissä olevien vahvan sähköisen tunnistautumisen välineiden rinnalle tulee mahdollisuus rajat ylittävään vahvaan sähköiseen tunnistautumiseen. Asiaa koskevassa sääntelyssä on olennaisen tärkeä asianmukaisesti (esim. YK:n vammaissopimuksen edellyttämällä tavalla) huomioida vammaisten henkilöiden mahdollisuus hyödyntää eurooppalaista digitaalista lompakkoa, eli vahvan sähköisen tunnistautumisen välinettä, yhdenvertaisesti muiden ihmisten kanssa. Asiasta todetaan esityksessä mm. seuraavasti:

”Ehdotettu sääntely sisältäisi kiellon luovuttaa välinettä toisen käyttöön, vastaavalla tavalla kuin se on nykyisin kielletty tunnistuslaissa vahvojen sähköisten tunnistusvälineiden osalta.”

”Ehdotettu sääntely ei kuitenkaan rajoita eIDAS-muutosasetuksen sääntelyä vammaisten henkilöiden mahdollisuudesta käyttää lompakkoa yhdenvertaisesti.”

”Sääntelyn tarkoituksena ei siten olisi ottaa kantaa siihen, millaisia esteettömyysdirektiivin mukaisia mukautuksia lompakon käyttöön voitaisiin tai ei voitaisi tehdä.”

”Arvioitaessa sitä, onko henkilö itse luovuttanut lompakon toisen käyttöön tulisi kuitenkin huomioida - - vaatimus siitä, että eurooppalaisen digitaalisen identiteetin lompakoiden on oltava esteettömästi vammaisten henkilöiden käytettävissä yhdenvertaisesti muiden käyttäjien kanssa - -. Tämän vaatimuksen edellyttämien mukautusten tekeminen lompakon yhdenvertaisen käytön turvaamiseksi olisi siten huomioitava arvioitaessa käyttäjän vastuun ulottuvuutta lompakon oikeudettomasta käytöstä.”

Ehdotuksesta on nähdäksemme ymmärrettävissä, että eurooppalaisen digitaalisen lompakon olisi oltava käytettävissä myös toisen henkilön avulla, jos palvelun yhdenvertainen turvaaminen vammaisille henkilöille sitä edellyttää, huolimatta sääntelyn lähtökohdasta, jonka mukaan välinettä ei saa luovuttaa toisen käyttöön, ja tämä otettaisiin huomioon myös arvioitaessa käyttäjän vastuuta lompakon oikeudettomasta käytöstä. Tämä on hyvin tärkeää ja kannatettavaa, mutta katsomme, että esitystä olisi syytä tältä osin kuitenkin vielä selkeyttää, jotta vältetään se, että voisi syntyä

vammaisten ihmisten oikeudet ohittavia soveltamiskäytäntöjä, kuten pankkitunnusten myöntämisen osalta on käytännössä tapahtunut. Myös valtuutettuna tai laillisena edustajana toisen puolesta asioimisen mahdollisuus on tärkeä ja syytä huomioida tässä ehdotuksessa, samoin kuin se, miten avustajan käyttö esimerkiksi tunnistautuessa voitaisiin mahdollistaa entistä turvallisemmin.

Esteettömyyden ja saavutettavuuden vaatimukset edellyttävät, että digitaalinen henkilötodistus ja digitaalinen lompakko ovat helposti käytettäviä myös eri tavoin toimintarajoitteisille henkilöille, ja niistä myös viestitään laajasti selkeällä ja saavutettavalla tavalla, mukaan lukien selkokielisesti. Esimerkiksi vammaisjärjestöt jakavat tietoa jäsenilleen ja kohderyhmilleen, ja niistä voi usein saada myös tukea digiasioissa, joten digitaalisen henkilötodistuksen ja digitaalisen lompakon käyttöönotossa on tärkeä tehdä yhteistyötä myös kolmannen sektorin kanssa.

Huomiot koskien digitaalista henkilöllisyystodistusta:

-

Huomiot kansallisen vahvan sähköisen tunnistamisen turvallisuutta parantavista muutoksista:

-

Huomiot koskien kansallista ekosysteemikuvausta:

-

Salisma Tanja
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry